

José Eduardo
Agualusa

Všeobecná
teória
zabúdania

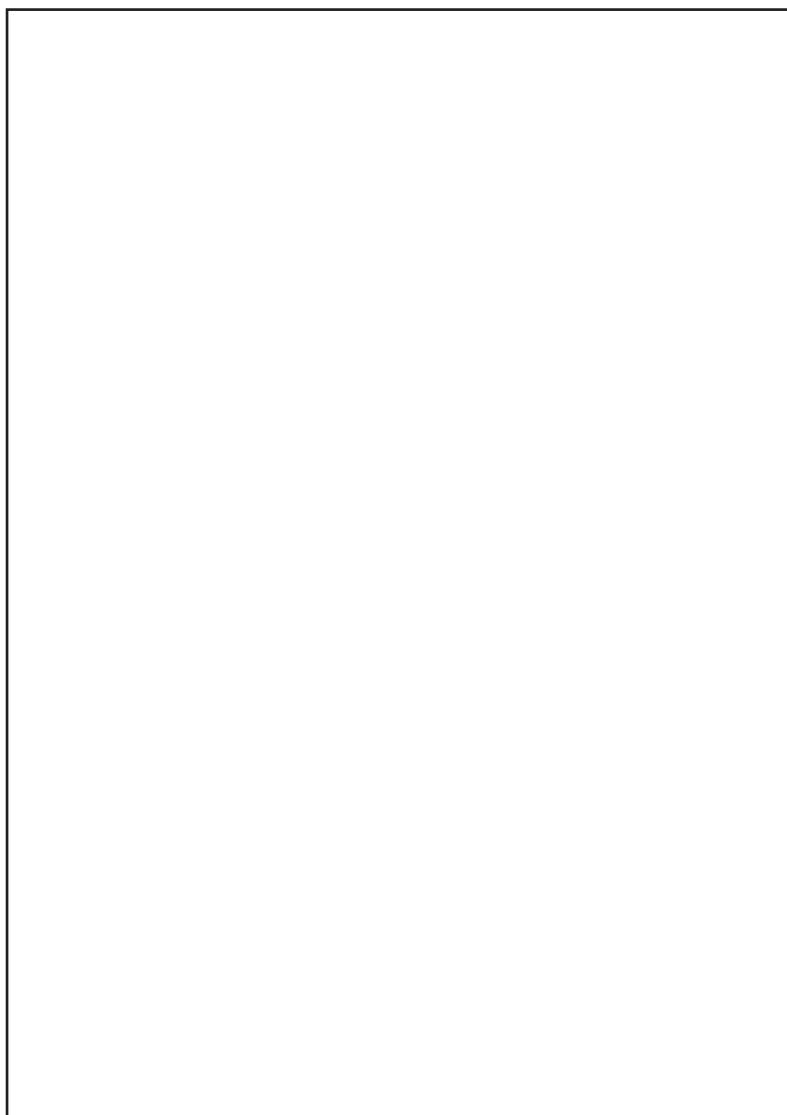
Román jedného z najvýznamnejších
súčasných autorov lusofónnej Afriky

SVETOVÁ PROZA

SVETOVÁ PRÓZA

José Eduardo
Agualusa

Všeobecná
teória zabúdania

Z portugalčiny preložila
MIROSLAVA PETROVSKÁ

slovar

Copyright © José Eduardo Agualusa 2012

By arrangement with Literarische Agentur Mertin Inh. Nicole Witt e. K.,
Frankfurt am Main, Germany

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2019

Translation © Miroslava Petrovská 2019

ISBN 978-80-556-3592-7

Tento projekt finančne podporil

u. fond
na podporu
umenia

Táto kniha bola preložená vďaka láskavej podpore

Direcção-Geral do Livro e das Bibliotecas / Portugal

This translation was kindly funded by Direcção-Geral
do Livro e das Bibliotecas / Portugal

**REPÚBLICA
PORTUGUESA**

CULTURA

DIRECÇÃO-GERAL DO LIVRO, DOS ARQUIVOS E
DAS BIBLIOTECAS

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie
reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani
elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok,
prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému
a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Úvodná poznámka

Ludovica Fernandes Mano zomrela na klinike Sagrada Esperança v Luande dňa piateho októbra 2010 krátko po polnoci vo veku osemdesiatpäť rokov. Sabalu Estevão Capitango mi poskytol kópie desiatich zošitov, do ktorých si Ludo písala denník v prvých rokoch dvadsaťosemročného obdobia prežitého v izolácii. Mal som prístup aj k jej denníkom z obdobia po vyslobodení, ako i k rozsiahlej zbierke fotografií výtvarníka Sacramento Neta (Sacro) o uhľom písaných textoch a kresbách, ktorými Ludo pokryla steny svojho príbytku. Tieto denníky, básne a úvahy mi pomohli zrekonštruovať jej životnú drámu. Myslím si, že mi pomohli pochopiť ju. Na nasledujúcich stranách hojne používam jej svedectvá, no to, čo budete čítať, je fikcia. Čistá fikcia.

ČO JE PRE NÁS NEBO,
TO JE PRE VÁS ZEM

Ludovica nemala rada pohľad na nebo. Už v detstve ju sužoval strach z otvorených priestranstiev. Vždy, keď vyšla z domu, cítila, aká je krehká a zraniteľná, ako korytnačka, čo prišla o pancier. Keď bola ešte veľmi malá, šesť- alebo sedemročná, nechcela chodiť do školy bez obrovského čierneho dáždnika, ktorý ju chránil bez ohľadu na to, aké bolo vonku počasie. Nepomohlo prehováranie podráždených rodičov ani krutý výsmech ostatných detí. Neskôr sa to zlepšilo. A keď sa stalo to, čomu vravela *nehoda*, začala túto prvotnú hrôzu vnímať ako predtuchu.

Po smrti rodičov zostala bývať u sestry. Von vychádzala iba zriedkavo. Zarábala si súkromnými hodinami portugalciny, ktoré dávala znudeným stredoškólakom. Okrem toho čítala, vyšívala, hrala na klavíri, sledovala televíziu a varila. Večer po zotmení chodila k obloku a hľadela do tmy s výrazom človeka nad priepasťou. Odete podráždene krútila hlavou:

Čo sa ti stalo, Ludo? Bojíš sa, že spadneš a ocitneš sa medzi hviezdami?

Odete bola učiteľkou angličtiny a nemčiny na miestnom lýceu. Svoju sestru naozaj ľúbila.

Vyhýbala sa cestovaniu, len aby ju nemusela nechať samu. Aj školské prázdniny trávila doma so sestrou. Nie-

ktorí priatelia ju za jej altruizmus chválili. Iní však túto prehnú obetavosť kritizovali. Ludo už nebola schopná samostatného života. Na druhej strane ju však trápilo vedomie, že je sestre na príťaž. Rada si predstavovala, že sú siamské dvojčičky zrastené pupkami. Ona je paralyzovaná, takmer bez života, a Odete ju musí všade vláčiť so sebou. Keď sa sestra zamilovala do banského inžiniera, bola šťastná, no zároveň ju ochromil strach. Volal sa Orlando, bol Angolčan, vdovec a bezdetný. Do Aveira prišiel vyriešiť komplikované dedičstvo. Narodil sa v Catete a striedavo žil v hlavnom meste krajiny a v Dundo, malom mestečku, kde mala sídlo spoločnosť na ťažbu diamantov, pre ktorú pracoval. Orlando požiadal Odete o ruku dva týždne po tom, čo sa prvý raz náhodou stretli v cukrárni. Keďže však vopred poznal dôvody, pre ktoré mohla jeho ponuku odmietnuť, nástojil, aby Ludo žila s nimi v spoločnej domácnosti. A tak už o mesiac bývali v obrovskom byte na najvyššom poschodí jedného z najluxusnejších obytných domov v Luande, ktorému hovorili Dom túžob.

Ludo znášala cestu veľmi zle. Z domu vyšla otupená utišujúcimi prostriedkami, celá sa triasla a protestovala. Cestu lietadlom prespala. Na druhý deň sa prebudila do každodennej rutiny, podobnej predchádzajúcemu životu. Orlando mal bohatú knižnicu a v nej tisíce kníh – v portugálčine, francúzštine, španielčine, angličtine a nemčine, nachádzali sa medzi nimi takmer všetci svetoví klasici. Ludo mala k dispozícii viac kníh, no s časom to bolo horšie ako kedysi, pretože nástojila, aby prepustili dve slúžky i kuchárku s tým, že ona sama preberie všetky domáce práce.

Jedného dňa prišiel inžinier domov a v náručí niesol obrovskú kartónovú škatuľu. Podal ju švagrinej so slovami:

Toto je pre vás, Ludovica. Bude vám robiť spoločnosť, pretože príliš veľa času trávite osamote.

Ludo otvorila škatuľu. Bolo v nej malé, celkom čerstvo narodené šteniatko a vystrašene na ňu hľadelo.

Je to psík, nemecký ovčiak, rýchlo vyrastie, dodal Orlando na vysvetlenie. Je albín a to je u tohto plemena vzácnosťou. Nemôže príliš chodiť po slnku. Ako ho budete volať?

Prízrak, odvetila Ludo bez najmenšieho zaváhania.

Prízrak?

Áno, pripomína mi prízrak. Je taký biely.

Orlando pokrčil kostnatými plecami:

V poriadku. Bude sa teda volať Prízrak.

Z prijímacieho salóna pre návštevy viedlo na hornú terasu elegantné starožitné točité schodisko z kovaného železa v tvare úzkej špirály. Odtiaľ sa dalo pohľadom objasť takmer celé mesto, záliv, Ostrov i v diaľke sa tiahnuce pláže, ktoré vyzerali ako obrovský náhrdelník zabudnutý medzi čipkovanými vlnami. Orlando sa rozhodol, že tento priestor premení na záhradu. Altánok z bugenvileí vrhal na podlahu zo surovej tehly voňavý fialový tieň. V jednom zo zákuť rástol granátovník a niekoľko banánovníkov. Návštevy neskrývali prekvapenie: Banány, Orlando? Máš tu okrasnú záhradu, alebo ovocný sad?

Inžiniera to hnevalo. Banánovníky mu pripomínali pozemok vtesnaný medzi múry so zamrežovanými otvormi, kde sa v detstve hrával. Na jeho príkaz zasadili aj mangovníky, mišpuľovníky a nespočetné množstvo papájových sadeníc. Po návrate z práce tam rád sedával s pohárom whisky a so zapálenou čiernou cigarou medzi perami sledoval, ako na mesto padá noc. Spoločnosť mu robil Prízrak. Aj jemu sa na terase páčilo. Ludo, naopak, tam chodiť odmietla. Počas prvých mesiacov sa dokonca neodvážila priblížiť ani k oblokom.

Africké nebo je oveľa väčšie a ťažšie ako naše, vysvetľovala sestre: Môže nás rozdrviť.

V jeden slnečný aprílový deň prišla Odete z lýcea domov na obed vystrašená a vzrušená. V metropole sa rozpútal obrovský chaos. Orlando bol práve v Dunde. Vrátil sa ešte v ten večer a spolu so ženou sa zatvorili do spálne. Ludo

počula, ako sa hádajú. Ona chcela čo najrýchlejšie opustiť Angolu:

Teroristi, drahý, teroristi...

Teroristi? Toto slovo už vo svojom dome nechcem viac počuť. Orlando nikdy nekričal. Hovoril drsným šepotom a jeho hlas sa ako ostrie dýky obtieral o hrdlá partnerov: Tí tvoji teroristi bojujú za slobodu tejto krajiny. A ja som predsa tiež Angolčan. Nikam nepôjdem.

Nasledujúce dni boli veľmi pohnuté. Demonštrácie, štrajky, verejné zhromaždenia. Ludo zatvárala okná, aby z ulice do bytu neprenikol hlasný smiech, ktorý vybuchoval v povetrí ako ohňostroj. Orlando, syn portugalského obchodníka z Minha, ktorý sa začiatkom storočia usídlil v Catete, a angolskej miešanky z Luandy, ktorá zomrela pri pôrode, nepestoval žiadne rodinné vzťahy. V tých dňoch sa však ukázal jeden z jeho bratrancov, Vitorino Gavião. Strávil päť mesiacov v Paríži, kde sa opíjal, miloval, konšpiroval a v bistrách, ktoré navštevovali africkí a portugalskí politickí utečenci, ceruzkou písal básne na papierové obrúsky, čím si vyslúžil povesť romantického básnika. Vtrhol do bytu ako víchor, rozhádzal knihy na policiach i krištáľové poháre vo vitríne, a poriadne tým vylakal Prízraka. Pes ho z bezpečnej vzdialenosti sledoval, brechal a vrčal naňho.

Počuj! Súdruhovia chcú s tebou hovoriť, kričal Vitorino a pästou búšil Orlandovi do pleca. Práve rokujeme o vytvorení dočasnej vlády. Potrebujeme kádre, výkladné skrine. A to ty predsa si!

To je možné, pripustil Orlando: Napokon, skrine už máme, chýba len výklad.

Váhal. Áno, jeho skúsenosť by mohla byť pre vlast užitočná. Obával sa však extrémistických prúdov v hnutí. Chápal, že je nevyhnutné zaviesť sociálnu spravodlivosť, ibaže komunisti, ktorí chceli všetko znárodniť, mu naháňali strach. Mali v úmysle vyvlastniť súkromný majetok. Vyhnáť bie-

lych. Vylámať zuby drobnej buržoázii. Orlando bol hrdý na svoj dokonalý úsmev a nemal ani najmenšiu chuť vylepšovať ho protézou. Bratranec sa len zasmial, podľa neho bol extrémistický slovník iba dôsledkom eufórie tých dní, vychvaľoval whisky a nalieval si ďalšie a ďalšie poháre. Obidvom sestrám však tento príbuzný v kvetovanej košeli, odhaľujúcej spotenú hrud', s obrovským krepovým účesom ako Jimmy Hendrix naháňal strach.

Rozpráva ako neger! sťažovala sa Odete: A ešte k tomu smrdí ako tchor. Vždy, keď sem príde, zamorí pachom starého potu celý dom.

Vtedy sa Orlando rozzúrila. Tresol dvermi a odišiel. Domov sa vrátil až podvečer, uštipačný a nevrlý, pripomínal skôr bodliak ako človeka. S krabičkou cigariet v jednej ruke a fľašou whisky v druhej vyšiel na terasu a celé hodiny tam presedel len v spoločnosti Prízraka. Keď sa neskoro v noci vrátil dnu, sprevádzala ho tma a silný pach alkoholu pomiešaného s tabakom. Tackal sa v tmavej miestnosti, narážal do nábytku a príkro nadával na skurvený život.

Začiatok veľkých rozlúčkových slávností poznamenali prvé výstrely. Kým sa koloniálni úradníci zabávali a tancovali na oslavách, v uliciach pod vejúcimi vlajkami zomierali mladí muži. Rita, susedka z vedľajšieho bytu, sa rozhodla vymeniť Luandu za Rio de Janeiro. Posledný večer pozvala dve stovky priateľov na oslavu, ktorá sa skončila až na svitaní.

Čo nevypijeme, zostane pre vás, ukázala Orlandovi komoru, kde boli naukladané hromady škatúl najlepších portugalských vín: vezmite si ich a vypite. Najdôležitejšie je, aby sa ani jedna z nich nedostala do rúk komunistom na ich oslavu.

O tri mesiace bol ich veľký obytný dom takmer prázdny. Ludo nevedela, kam spratať obrovské množstvo fliaš s vínom, prepravky s pivom, konzervy s jedlom, celé šunky, porcie sušenej tresky, kilogramy soli, cukru a múky i nespočet-

né množstvo hygienických potrieb a čistiacich prostriedkov. Orlando dostal od priateľa, zberateľa športových automobilov, Chevrolet Corvette a Alfa Romeo GTA. Ďalší mu odovzdal kľúče od bytu.

Nikdy v živote som nemal šťastie, sťažoval sa Orlando a sestry nevedeli, či to myslí vážne alebo iba žartuje: Len čo som začal zbierať byty a autá, prišli komunisti a chcú ma o všetko pripraviť.

Ludo zapla rádio a vpustila revolúciu do ich príbytku: *Tento zmätok je výsledkom ľudovej moci, donekonečna opakoval jeden z najpopulárnejších spevákov tých dní. Ach, bratku, spieval druhý, miluj svojho brata / nehľad' na farbu pleti / musíš v ňom vidieť iba Angolčana. / So zjednoteným angolským ľudom / príde i nezávislosť.* Niektoré melódie sa k textom vôbec nehodili. Zdalo sa, že ich prevzali z piesní z iného obdobia, z balád smutných ako svetlo starodávneho súmraku.

Ludo, napoly ukrytá za záclonami, ukradomky sledovala z okna ulicu, po ktorej prechádzali nákladné autá plné mužov. Niektorí mávali zástavami, iní držali transparenty s heslami:

Za úplnú nezávislosť!

Päťsto rokov koloniálneho útlaku stačilo!

Chceme budúcnosť!

Všetky požiadavky sa končili výkričníkmi. A tie splývali s mačetami v rukách manifestujúcich. A mačety sa blýskali aj na zástavách a transparentoch. Niektorí chlapi ich niesli po jednej v každej ruke. Mávali nimi a ich ostria pritom do seba narážali s pochmúrnym rinčaním.

Raz v noci sa Ludo prisnilo, že pod ulicami i honosnými budovami v centre mesta sa tiahne nekonečná spleť tuneľov. Z podzemných klenieb voľne prevísajú korene stromov. V týchto tmavých priestoroch žili tisíce ľudí v blate a živili sa tým, čo koloniálna buržoázia vyhadzovala do smetí. Ludo kráčala uprostred zástupu chudákov. Muži tasili ma-

čety. Vrážali do seba ostriami a tento zvuk sa niesol tunelmi. Jeden z mužov sa priblížil, priložil tvár lícu Portugalčanky a usmial sa. Potom jej vážnym hlasom šepol do ucha:
Nebo je naše, vám patrí zem.

PRELÚDIUM K MALEJ SMRTI

Odete naliehala, aby aj oni odišli z Angoly. Manžel jej odvetil tichými, no príkrymi slovami. Nech si len obe idú preč. Kolonizátori aj tak musia krajinu opustiť. Nikto ich tu nedrží. Cyklus sa uzavrel. Svitá na nové časy. Je jedno, či svieti slnko alebo vládne nečas, ani svetlá budúcnosti, ani hurikány, ktoré sa ešte len priženú, nedokážu Portugalčanov osvietiť, no ani ich odradiť. V inžinierovom šepote zaznieval čoraz väčší hnev. Celé hodiny trávil vyratúvaním zločinov, omylov, nepravostí a nehanebností, ktorých sa dopustili voči Afričanom, až kým to manželka nevzdala a s plačom sa nezamkla v hostovskej izbe. O to viac ich prekvapil, keď dva dni pred vyhlásením nezávislosti prišiel domov a oznámil, že o týždeň budú v Lisabone.

Prečo?

Orlando si sadol na jedno z kresiel v prijímacom salóne. Odhodil kravatu, rozopol košeľu, preňho nevídaným pohybom odhodil topánky a nohy si vyložil na príručný stolík.

Pretože môžeme. Teraz už môžeme odísť.

Nasledujúci večer manželia odišli na ďalšiu rozlúčkovú slávnosť. Ludo ich čakala až do druhej nadržanom a pritom plietla a čítala. Do postele šla veľmi znepokojená. Takmer vôbec nespala. O siedmej vstala, obliekla sa a zavolala na sestru. Nikto jej však neodpovedal. Bola si istá, že došlo k tragédii.